

Szóhasználati kérdések

SZENZITIVÁS ÉS SPECIFITÁS?

E számokkal agyonzsúfolt cikknek a megírására az alábbi mondat ösztönzött: *A komplett androgén inszenzitivitás esetén a nemi szervek női alakúak lesznek.* – Nem az készítettet töprengésre, hogy milyenek lehetnek a női alakú nemi szervek, hanem az *inszenzitivitás*. Kitaláltam, hogy az író az androgének iránti érzéketlenségre, vagyis az *inszenzitivitásra* gondolt, de valamiért nem azt írta. Mivel a *szenzitivitás* és *specifitás* módszereink ismert jellemzője, a Google segítségével megnéztem, hogy az ebbe a csoportba illő szavakat hogyan írják, az egyes írásmódok milyen gyakoriságúak (1. táblázat).

1. táblázat. A Google-keresések eredményei magyar és angol nyelvterületen

magyar nyelvterület		angol nyelvterület	
szenzitivitás	2870	sensitivity	44 700 000
szenzitivás	9	sensivity	170 000
inszenzitivitás	60	insensitivity	1 780 000
inszenzitivás	4	insensivity	4810
specifitás	607	specificity	10 100 000
specifitás	422	specifity	84 600
szenzitivitás és specifitás	90	specificity and sensitivity	157 000
szenzitivás és specifitás	0	specifity and sensivity	8
szenzitivás és specifitás	0	specifity and sensitivity	900
szenzitivás és specifitás	2	specificity and sensivity	90
		unsensitivity	1060
		unsensivity	9

A táblázat szerint nincsenek sokan azok, akik a nehezebben kimondható *szenzitivitás* és *specifitás* helyett a rövidebb *szenzitivást* és *specifitást* terjesztik. Feltűnő a hibás *specifitás* viszonylag nagy gyakorisága (422) a helyes *specifitásával* (607) szemben.

Gyanítottam, hogy a nyelvünkre mostanában legjobban ható nyelvnek köze lehet e két szó megrövidüléséhez, ezért az angol világhálóra is ellátogattam (1. táblázat).

Némi kárörömmel állapítottam meg, hogy a hibátlanság az angol szövegekre sem jellemző, de nem nehéz elképzelni,

hogy az angol szövegben látott *specifity* magyar változata a *specifitás*, a *sensivity* pedig *szenzitivitás* alakot öltött.

Remélem, nem egyedül vélem azt, hogy az *érzékenység* és *fajlagosság* használata kevesebb íráshibával járna.

A VÁLTOZATOSSÁG GYÖNYÖRKÖDTE?

A magyaros és latinos írásmód túlzott változatosságának szemléltetésére a latin *persisto* ('megáll, megmarad') ige olyan származékainak gyakoriságát gyűjtöttem össze a Google segítségével, amelyek magyar szövegben alany (*perzisztencia*), állítmány (*perzisztál*), jelző (*perzisztáló*, *perzisztens*) vagy határozó (*perzisztensen*) szerepét töltötték be. Arra voltam kíváncsi, hogy hányféle változatban találok meg a *persist-*, *perziszt-* és *perziszt-* szótövek körül csoportosuló szavakat. A keresőprogram által talált mondatok nem csak orvosi szakszövegekből erednek. A végeredményt táblázatban foglaltam össze. A számok utáni jelekből az derül ki, hogy az Osiris-féle idegen szavak szótárában melyik szó található meg (– nincs benne, + értelmezi, > utal a másik fonetikus írásmódra).

<i>persistentia</i>	1270 –	<i>perzisztentia</i>	1 –	<i>perzisztentia</i>	0 –
<i>persistencia</i>	5 –	<i>perzisztencia</i>	7610 +	<i>perzisztencia</i>	44 >
<i>persistal</i>	41 –	<i>perzisztal</i>	5 –	<i>perzisztal</i>	0 –
<i>persistál</i>	36 –	<i>perzisztál</i>	502 –	<i>perzisztál</i>	2 +
<i>persistalo</i>	94 –	<i>perzisztalo</i>	5 –	<i>perzisztalo</i>	0 –
<i>persistáló</i>	81 –	<i>perzisztáló</i>	1 –	<i>perzisztáló</i>	0 –
<i>persistáló</i>	318 –	<i>perzisztáló</i>	3800 –	<i>perzisztáló</i>	49 –
<i>persistens</i>	4750 –	<i>perzisztens</i>	9800 +	<i>perzisztens</i>	743 >
<i>persistensen</i>	0 –	<i>perzisztensen</i>	116 –	<i>perzisztensen</i>	2 –

A táblázat szerint összesen 22 szó fordult elő. Jogosnak – talán vitathatóan – a következő hetet vélem: *persistentia*, *persistens*, *perzisztencia*, *perzisztál*, *perzisztáló*, *perzisztens* és *perzisztensen*. Ha tökéletesek volnánk, a megmaradt hibás 15-nek nem volna szabad léteznie. Akkor pedig kijelenthetem, hogy az ilyenfajta változatosság csak zavart kelt, engem egyáltalán nem gyönyörködtet. És egyáltalán, a *perzisztens* helyén miféle hibrid a *persistalo*? Az eleje latin, a vége latinosan írt magyar képző? Öszvérnek is borzasztó. *Resecalo* a *reszekáló* helyett vagy *rostalo* a *rostáló* helyett.

A magyar fül a latin *persistet* [perziszt]-nek szereti hallani. Pestessy professzor – a klasszikus latin szerelmese, ha mindenképpen magyarosítani kell – csak a [persziszt]-et tudja elfogadni. Meglepett, hogy az Osiris-szótár a [perzisztál]-t nem ismeri, viszont a [perszisztál]-t értelmezi, a [perszisztens]-re meg azt mondja, hogy lásd [perzisztens].

Azért van ok a derűre is. Ha összeadjuk a 7 „jó” szavunk gyakoriságait (27 848) és a 15 „rossz” hasonló számait (1346), a „jó” döntő fölényrel nyerne. A „rosszak” csak a változatos-

ság kedvéért vannak, de most azok nem gyönyörködtetnek. Utolsó mondatom költői kérdés. Mi volna, ha a jókat a még jobb magyar megfelelőjűkkel helyettesítenénk?

IRODALOM

Tolcsvai Nagy Gábor 2007. *Idegen szavak szótára*. Osiris Könyvkiadó, Budapest.

Pestessy József 2007. Azok a pösze görögök meg latinok. *MONy*. 7/2: 74–75.

Kenyértörés

A stílus: maga az ember? Akkor az anyanyelv: maga a nép. Kifejezéseink meg jellemünk tükrői.

Erre a kifejezésünkre például, hogy kenyértörés, egyebek közt még büszkék is lehetünk. Már abban az esetben, ha anyanyelvünk múltjának, azaz afféle mélyrétegének vizsgálata közben figyelemmel vagyunk arra, mit vet föl ez a kutatás népünk lelkületének mély rétegeiből. Az összefüggés végső mozzanatát jelenti, mindnyájan ma is elevenen érzékeljük. A véleménykülönbség nincs-továbbjárt. „Kenyértörésre kerül a sor” – azt fejezi ki, megszűntek az érvek; a szép szavak derűs ege helyett most már a tettek villámviharos kora jön.

Milyen tetteké mégpedig? A kifejezés oly érzékletesen képszerű, hogy ennek eredetét az is azonnal kibonthatja, aki sose hallott nyelvészetről, szófejtésről, etimológiáról! Szemünk előtt szinte a jelenet. Két katona, két pásztor, két vándorlegény – vagy akár egy kis csapat – eddig egy közös kenyérből szelt. Nyilván együtt szereztek – „keresték meg” –, s valamelyikük mint köztulajdont hordta a vállán, abban a lószőrből font vízhatlan tarisznyában. Vagy két családé – mégpedig föltehetően nem gazdag családé – volt az az egy kenyér. A menyecske az anyósával közösen sütötte, s tartogatta az asztalnak abban az öblös, alsó fiókjában. De valami miatt belviszály tört ki. A két pásztor nem értett szót. A kis csapat katona szétkülönbözött. Az egy fődél alá szorult két család összebolydult. Éles szavak, sőt szitkok váltódnak. Olyanok, hogy – maguk is érzik – soha többé nem békülhetnek össze. Azaz itt lándzsatörés, a pánccélzás pillanata, ahogy más nyelvek értékes etimológiai örökségül ma is mondják.

A mi pásztoraink és nyanyáink, lám, nem lándzsát törnek, nem pálcát, még csak fejet se. Villámló szemmel, összezárt foggal, orron át fútt levegővel indulatuk forróján is lám – igazságot tesznek. Ahelyett, hogy egymás fejét törnék be, a kenyeret törik szét, nyilván remegő kézzel, de mindent legyőző, mindennél hatalmasabb jogérzettel.

Vannak népek, akiknek vallása nem egyéb, mint őseik tisztelete. Nem árvasági érzületből elképzelt istenapák kétes jóakarata alá vetik maguk, hanem jóakarátúnak bizonyult atyáik eleven emlékét tartják maguk elé. Nem halhatatlan szellemek és szentek, nem védőangyalok lebegnek fölöttük, hanem védő példák; az emberi szellem halhatatlan örökségei. Nyújtsuk magasra örökségünk szép darabjait, s aztán, ne szégyelljük, végezzünk valami ünnepi szertartást, már csak gyermekeink földi üdvösségéért is. Ez a mi örökölt vallásunk.

*Illyés Gyula: Anyanyelvünk, 1964
(Magyar beszéd)*